

**INNOVATIVE COMPONENT OF SOCIAL SAFETY –
THE PRIORITY OF DEVELOPMENT OF UKRAINE**
To the 30th anniversary of Ukraine's Independence

OLENA GARASHCHUK – doctor of economic sciences, professor, scientist, head of the department of communications and international cooperation of the State Education Quality Service of Ukraine. The author of more than 250 scientific works, a number of educational and methodological manuals, nine monographs, three individual ones. Researches economic problems,

regional issues of education policy formation in Ukraine and quality assurance of education. With her scientific works, she contributed to the development of the educational sphere in the context of the implementation of the 17 Sustainable Development Goals and European integration processes in Ukraine. Successful practical experience of scientific developments has been applied in the activities of legislative and executive authorities.

VIRA KUTSENKO – doctor of economic sciences, professor, excellent teacher of education of Ukraine, honored worker of science and technology of Ukraine, teacher. Researches the social sector of the economy, issues of social policy formation in our country. In the course of scientific work, she made a significant contribution to the

development of the social sphere of research, in particular the educational sphere, in the context of current tasks of sustainable development and social security. The author's work includes 1,000 published scientific works, 80 monographs, of which 15 are individual, educational and methodological manuals, brochures. Under her direct supervision, 53 doctoral theses were prepared and defended.

ІННОВАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ – ПРІОРИТЕТ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

До 30-річчя Незалежності України

О.В. Гаращук, В.І. Куценко

**ІННОВАЦІЙНИЙ
КОМПОНЕНТ
СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ –
ПРІОРИТЕТ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ**

Національна академія наук України
Державна установа «Інститут економіки
природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України»

О.В. Гаращук, В.І. Куценко

**ІННОВАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ
СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ –
ПРІОРИТЕТ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ
(До 30-річчя Незалежності України)**

**INNOVATIVE COMPONENT OF
SOCIAL SAFETY – THE PRIORITY
OF DEVELOPMENT OF UKRAINE
(To the 30th anniversary of Ukraine’s Independence)**

Чернігів - 2022

Гарашук О.В. Інноваційний компонент соціальної безпеки - пріоритет розвитку України / О.В. Гарашук, В.І. Куценко. - Чернівці : ПАТ «ПВК «Десна», 2022. - 160 с.

Обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження ролі соціальної сфери та її складових у забезпеченні соціальної безпеки та сталого розвитку. Здійснено комплексний аналіз соціально-економічних трансформацій в Україні. Розкрито вплив соціальних галузей, зокрема освітньої, на досягнення соціальної безпеки та 17 Цілей сталого розвитку України. Особлива увага приділена модернізації як соціальної сфери в цілому, так і освіти, зокрема, інноваційним параметрам соціального розвитку. Запропоновані підходи до прискорення модернізації соціальних галузей в контексті забезпечення соціальної безпеки та сталого розвитку.

Для викладачів, студентів, докторантів, фахівців органів державного і регіонального управління та об'єднаних територіальних громад.

Garashchuk O.V. Innovative component of social safety - the priority of development of Ukraine / O.V. Garashchuk, V.I. Kutsenko. - Chernihiv : Desna Printing and Publishing Complex Public JSC, 2022. - 160 p.

The theoretical and methodological foundations of the study of the role of the social sphere and its components in ensuring social security and sustainable development are substantiated. A comprehensive analysis of socio-economic transformations in Ukraine has been carried out. The influence of social sectors, in particular, education, on the achievement of social safety and 17 Goals of sustainable development of Ukraine is revealed. Particular attention is paid to the modernization of both the social sphere in general and the education sector, in particular, innovative parameters of social development. Approaches are proposed to accelerate the modernization of social sectors in the context of ensuring social security and sustainable development.

For teachers, students, doctoral students, specialists of state and regional government bodies and also united territorial communities.

Рекомендовано до друку вченою радою Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України» (протокол №4 від 23.04.2019р.)

Рецензенти:

Кінаш І.П., д.е.н., проф., (м. Івано-Франківськ);

Головня О.М., д.е.н., проф., (м. Вінниця);

Саух І.М., к.е.н., доц., (м. Житомир).

ISBN 978-966-502-648-8

© Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2022

ЗМІСТ

Вступ	4
I. Розділ. Соціальна безпека як пріоритетний напрям розвитку країни.	7
1.1. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку.....	7
1.2. Парадигма соціальної безпеки агломерацій (організаційно-економічне забезпечення)	21
1.3. Основні важелі формування соціальної безпеки.	35
1.4. Організаційно-економічні механізми формування та використання трудового потенціалу в контексті соціальної безпеки.....	52
1.5. Шляхи досягнення соціальної безпеки в Україні.	69
II. Розділ. Інноваційно-освітній імператив гарантування сталого розвитку та модернізації соціальної безпеки	83
2.1. Інноваційно-інвестиційні засади забезпечення соціально-економічного розвитку (атрибути та наслідки).....	84
2.2. Освіта як чинник прискорення соціально-економічного прогресу	99
2.3. Нова парадигма освіти - важлива передумова забезпечення сталого розвитку ноосферної орієнтації (механізми реалізації).....	113
2.4. Безперевна освіта - детермінанта модернізації соціально-економічних змін в Україні.	132
Висновки	156

ВСТУП

Життя суспільства керується законами,
що не залежать від свавілля будь-кого.

Л. Мечников

Сучасний стан реформування й модернізації соціальної сфери України, її складових, зокрема освіти, її інтеграція в єдиний освітній європейський простір зумовлюють необхідність зміни підходу до вибору чинників, які забезпечують соціальну безпеку та сталий розвиток. Це потребує запровадження дієвих механізмів досягнення динамічного розвитку економіки, подолання соціальної нестабільності.

Розвиток соціальної сфери наразі зазнає суттєвого впливу наростаючих як зовнішніх викликів і загроз, так і внутрідержавної соціально-економічної нестабільності. Наростаючими загрозами, на наш погляд, є зниження конкурентоспроможності галузей економіки; часткова втрата території; скорочення обсягів та зниження якості надаваних населенню суспільних благ (освіта, охорона здоров'я, культура, соціальний захист населення); скорочення масштабів інвестиційної діяльності тощо.

Виклики XXI століття – необхідність досягнення соціальної безпеки на якісній основі, прискорення соціально-економічного зростання. Курс України на євроінтегра-

цію створює не лише додатково можливості для соціального розвитку, а й зумовлює нові проблеми, успішному вирішенню яких має сприяти соціальний розвиток, освітня діяльність, які є складовою формування соціальної держави.

Усуненню чи мінімізації окремих загроз щодо розвитку соціальних галузей, досягненню соціальної безпеки має сприяти подальше реформування соціальної сфери, її модернізація, спрямовані на підвищення якості матеріально-побутових і соціально-культурних послуг, покращення підготовки кадрів. Саме ці чинники, на нашу думку, здатні адаптувати соціальну сферу в цілому, а також її складові до закономірностей сучасної парадигми глобального поступу.

Віддаючи належне висвітленню зазначених аспектів розвитку соціальної сфери, залишаються недостатньо дослідженими питання сталого розвитку та соціальної безпеки в умовах нарощування загроз. Наразі недостатньо дослідженими є питання щодо впливу соціальної сфери, зокрема освіти, на забезпечення соціальної безпеки, посилення при цьому ролі модернізації як однієї з інноваційних технологій соціально-економічного та технологічного прогресу. На досягнення цього направлено дане дослідження.

Вирішальним чинником підвищення ефективності діяльності закладів соціальної сфери виступає формування високої якості кадрового потенціалу. На сьогодні ці аспекти зазначеної сфери опинились на периферії державних інтересів. Підтвердженням цього, приміром, є незахищеність працівників освіти, культури, охорони здоров'я, зокрема: низький рівень оплати праці, відсутність трудової мотивації і необхідних умов для повноцінної та ефективної діяльності. Недосконалою є система планування персоналу й формування кадрового резерву. Водночас відбувається деградація соціальної інфраструктури. Все

це негативно позначається на забезпеченні сталого розвитку та досягненні соціальної безпеки.

Тому вкрай важливою є розробка мотиваційного механізму кадрового забезпечення закладів зазначених галузей, заснованого на взаємопов'язаних підсистемах стимулів праці. Подоланню зазначених проблем у певній мірі має сприяти запропонована модель організації здоров'язберігаючої галузі впродовж життя. Остання має базуватись на принципах всеохопленості навчанням усіх зацікавлених сторін у збереженні перш за все здоров'я дитячого населення.

Для досягнення соціальної безпеки необхідно розв'язати низку проблем, до яких належить й модернізація соціальної сфери та її складових. Одним із визначальних факторів досягнення соціальної безпеки та сталого розвитку є розбудова системи підготовки кадрів, ефективне використання кадрового потенціалу для реального задоволення економічних і суспільних потреб.

ВИСНОВКИ

Впредставленому дослідженні розв'язано важливе наукове завдання, пов'язане з розробкою теоретичних, методологічних засад і практичних рекомендацій щодо подальшої модернізації соціальної сфери, її складових у контексті досягнення соціальної безпеки та сталого соціально-економічного розвитку.

На основі узагальнення наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених розкрито соціально-економічну сутність соціальної безпеки. Зазначається, що зміни, які відбуваються в сучасному економічному й соціальному житті суспільства, потребують нового концептуального підходу до розуміння інтелектуального потенціалу, який має бути спрямований на пошук, оцінку, умови, мотивацію підвищення якості освітніх послуг. У процесі дослідження значна увага приділена галузям, які формують вищезазначений потенціал. Особлива увага приділена освітній галузі, яка є основою формування цього потенціалу. Як соціальна сфера в цілому, так і освіта мають трансформуватись. Адже вони, особливо останнім часом, зазнали суттєвого негативного впливу загострення економічної кризи, руйнації соціальної інфраструктури тощо.

У зв'язку з цим у ході дослідження запропоновано концептуальний підхід для визначення напрямів модернізації зазначених сфер, трансформації нині діючої організаційно-управлінської системи відповідно до нових соціально-економічних умов розвитку суспільства. Останній передбачає розширення асортименту послуг, кардинальне оновлення форм і напрямів діяльності як соціальної сфери в цілому, так і освітньої галузі в контексті досягнення соціальної безпеки та сталого розвитку. Зазначається, що модернізація закладів соціальної сфери, охорони здоров'я, освіти сприяє розкриттю освітнього потенціала

лу, створенню нових робочих місць, тим самим сприяючи підвищенню добробуту громадян України.

Практика свідчить, що, скажімо, освітня сфера, самоосвіта та навчання населення впродовж життя прискорює переведення економіки на знаннєві засади, сприяє зростанню інноваційної активності працівників, інтелектуалізації трудової діяльності, а також її професіоналізації, що є важливим показником модернізації суспільства.

Підкреслюється, що в умовах економіки знань важливо враховувати вплив факторних ознак, які відображають етапи відтворення знань, на підвищення продуктивності праці в усіх галузях економіки. Все це вимагає посиленої уваги до практичних аспектів дослідження, перш за все освітньої діяльності в нових умовах трансформації, що відбуваються в нашій країні. Проте в програмних документах України ще недостатньо сформовані основні положення та пріоритети національної політики у сфері трансформації як соціальної сфери в цілому, так і такої її важливої частини, як освіта. Для підвищення якості відповідних послуг у роботі підкреслюється необхідність поліпшення ресурсного забезпечення галузі, запропоновано інструменти щодо залучення для цього необхідних ресурсів й досягнення їх ефективного використання. Такий підхід є необхідним для забезпечення подальшої модернізації не лише науково-технічного та економічного прогресу, а самої освітньої сфери, організаційно-економічного забезпечення соціального розвитку. Необхідний ресурсний потенціал сприятиме й впровадженню нових освітніх технологій, спрямованих на формування інформаційного суспільства - важливого чинника забезпечення сталого розвитку та соціальної безпеки.

Серед технологій автори виділяють моніторинг здійснення державної політики щодо соціального розвитку, зокрема на базі економічного зростання. Моніторингове спостереження - це сукупність соціальних відносин ви-

значеної якості й змісту між взаємодіючими суб'єктами, що динамічно функціонує. Моніторинг, як свідчить практика, відкриває можливості для виявлення тенденцій соціального розвитку та розробки на цій основі науково обґрунтованих програм соціально-економічного розвитку, забезпечення соціального захисту населення та підвищення потенціалу освітньої сфери, інтелектуального потенціалу країни.

В роботі акцентовано увагу на необхідності пошуку успішного вирішення соціально важливих завдань, у числі яких пошук нетрадиційних джерел фінансування освітньої сфери, навчальної діяльності. Водночас підкреслюється, що державний механізм підтримки соціально орієнтованої економіки виступає важливим процесом, що має забезпечувати функціонування, розвиток і самозбереження соціальної сфери в цілому та її складових, зокрема освітньої, що має позитивно вплинути на соціально-економічний розвиток країни в умовах трансформаційних процесів, на досягнення соціальної безпеки.

ПРО АВТОРІВ

ТИ У МЕНЕ ЄДИНА

ОЛЕНА ГАРАЩУК – докторка економічних наук, професорка, науковиця, керівниця відділу комунікацій та міжнародного співробітництва Державної служби якості освіти України. Авторка понад 250 наукових праць, ряду навчальних посібників, дев'яти монографій, три - індивідуальні. Вивчає проблеми економіки, регіональні питання формування освітньої політики в Україні та забезпечення якості освіти. Своїми науковими працями зробила внесок у розвиток освітньої сфери в контексті реалізації 17 Цілей сталого розвитку та євроінтеграційних процесів в Україні. Успішний практичний досвід наукових розробок використано в діяльності органів законодавчої та виконавчої влади.

ВІРА КУЦЕНКО – докторка економічних наук, професорка, відмінниця освіти України, Заслужена діячка науки і техніки України, педагогиня. Досліджує соціальний сектор економіки, питання формування соціальної політики в нашій державі. У ході наукової роботи зробила вагомий внесок у розвиток досліджень соціальної сфери, зокрема освітньої галузі, в контексті актуальних завдань сталого розвитку та соціальної безпеки. Авторський доробок становить 1000 опублікованих наукових праць, 80 монографій, 15 із яких індивідуальні, навчальні посібники, брошури. Під її безпосереднім керівництвом підготовлено та захищено 53 докторські дисертації.

На у к о в е в и д а н н я

Гаращук Олена Василівна
Куценко Віра Іванівна

ІННОВАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ - ПРІОРИТЕТ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

(До 30-річчя Незалежності України)

INNOVATIVE COMPONENT OF SOCIAL SAFETY - THE PRIORITY OF DEVELOPMENT OF UKRAINE

(To the 30th anniversary of Ukraine's Independence)

Друкується в авторській редакції.

Підписано до друку 18.07.2022 р. Формат 60 x 84/16
Папір офсетний № 1. Друк офсетний.
Ум. фарб. – відб. 8,39. Ум. друк. арк. 8,4. Обл. вид. арк. 9,1.
Зам. № 20226. Наклад 300 прим.

Видавництво
ПАТ «Поліграфічно-видавничий комплекс «Десна»
14000, м.Чернігів, проспект Перемоги, 62